

Kyytiä kaavamaiselle ajattelulle

Posted on [6.11.2009](#) by [Eeva-Liisa Viitala](#)

Suomen Biologian Seura Vanamon syysseminaari Havahdus 3.10.2009

Suomen Biologian Seura Vanamon syysseminaari Havahdus järjestettiin Tieteiden talolla lauantaina 3.10.2009. Biologiaa ja taidetta yhdistävä tapahtuma oli kaikille avoin. Tieteiden talon isossa salissa oli arviolta lähemmäs sata kuulijaa. Puheenjohtajana toiminut Vanamon hallituksen puheenjohtaja professori **Jouko Rikkinen** loi rennolla otteellaan mukavan ilmapiirin seminaarin teemaan syventymiseen.

Aamu-unisena en ehtinyt kuuntelemaan päivän ensimmäisiä puheenvuoroja, jotka olivat **Antero Kareen** esitys Pitkä aika – elämän historia ja **Anu Osvan** Taiteen ja tieteen laboratorioissa. Ohjelma oli alkanut klo 9 ja sen oli määrä jatkua klo 16:een. Ennen puoltapäivää ja iltapäivällä seuraamani esitykset herättivät mielteitä moneen suuntaan.

Pohdiskelin tieteellisen tutkimuksen tapaa lähestyä ympärillämme olevaa maailmaa ja etenkin luontoa. Miten ja millaisen todellisuuden taiteilija näkee? Mikä on luonnon merkitys taiteilijalle? Missä määrin perinteisten tutkimus- ja ilmaisutapojen kyseenalaistaminen on mahdollista? Onko uusille ja vaihtoehtoisille näkemyksille tilaa yhteiskunnassamme?

Virikkeitä sain etenkin **Riggert Munsterhjelmin** (Luonnon värit, värien luonto), **Miina Äkkijyrkän** (Luomakunnan ylistys = Luomakunta virvoittaa), **Ossi Naukkarisen** (Esteettinen jalanjälki) ja **Leena Valkeapään** ja Taideteollisen korkeakoulun opiskelijoiden esityksistä. Viimeksi mainittu oli nimeltään Arktinen matka – Taik ja Suomen biotaiteen seura Kilpisjärven biologisella asemalla. Puhetta täydentävät kuvat kuuluivat oleellisena osana kaikkiin esityksiin.

Keskityn tässä yhteen minua askarruttaneeseen teemaan, biotaiteeseen. Havahduksen väliajoilla seminaarin yleisöllä oli mahdollisuus tutustua upeisiin **Nijolë Kalinauskaiten** suurennettuja jäkäliä esittäviin tieteellisen tarkkoihin akvarelleihin, **Heikki Mäntymaan** valokuvaan, **Jaana Herttuan** öljyvärimaalauksiin, **Erik Bruunin** luontoaiheisiin julisteisiin sekä **Marja Koistisen** kasviaiheisiin kuvituspiirroksiin. Luonnonmateriaaleista, puusta ja juurista tehdyin soittimin esitetty elävä taustamusiikki viihdytti tauoilla. Taidetta – kyllä – mutta mitä on biotaide?

Biotaiteen jäljillä

Biotaidekysymystä myöhemmin miettiessäni verkkoaineistojen selailu toi näkyviin myös muita luontoon viittaavia suuntauksia kuten ekotaide, ympäristötaide, maataide... Olinko mahdollisesti päässyt biotaiteen jäljille, kun näin Havahdus-tapahtuman julisteen valokuvassa sammalen, hämähäkinseinin ja karikkeen esittävän Menninkäisen luolan suulle lennähtänyttä Päivänsädettä?

Tavoitin haastateltavakseni Havahdus-aktiivin, fil.tri, tutkija **Maria von Cräutleinin** Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan soveltavan biologian laitokselta. Kahvilakeskustelussamme selvittelimme biotaidetta ja sen merkitystä.

Jaana Herttua: Niinkuin kaksi mannerta, 2008. Öljy kovalevyllä, 76×62 cm

Ensisijainen pyrkimykseni oli saada selvyyttä siihen, mitä biotaide on. Selvisi, että pahaksi onneksi minulta olivat Havahdus-tapahtumassa jääneet kuulematta kysymykseni kannalta juuri tärkeimmät esitelmät, päivän ensimmäiset. Sain tietää, että taiteilija Antero Kare on biotaiteen uranuurtajia Suomessa, samoin Anu Osva.

Maria kertoi, että biotaiteen ydin ovat biologiset prosessit. Tällainen prosessi voi olla esimerkiksi jonkin mikrobin kasvaminen tietynlaisella alustalla. Taiteilija voi biologisia prosesseja hyödyntämällä aikaansaada ”elävää” taidetta, muuttuvia taideteoksia.

Sain kuulla, että biotaiteen piirissä biologit ja taiteilijat ovat mukana projekteissa, joiden tuloksena syntyy yhdessä luotuja taideteoksia. Projektit saattavat kestää useita vuosia ja sisältää pitkään jatkuvaa yhteistä kehittelyä. Keskeistä on tutkia prosesseja, joista dialogin kautta saavutetaan yhteinen näkemys. Biologit ja taiteilijat tutkivat luonnon ilmiöitä tieteen ja taiteen keinoin, mikä on molemmille osapuolille antoisaa. Luontoa visualisoidaan taiteen avulla. Biotaiteessa on oleellista biologinen tieto ja tieteellinen asiantuntemus, aiheeseen liittyvä syvälinen tietämys. Marian käsityksen mukaan juuri tämä erottaa biotaiteen esimerkiksi maataiteesta.

Biotaiteen anti tekijöille ja kokijoille

Kysyin Marialta vielä tarkemmin siitä, millä tavalla edellä kuvattu biotaiteen tekeminen on antoisaa. Mitä tieteenharjoittajat ja taiteilijat saavat itselleen biotaide-projekteista? Marian vastaus kysymykseeni oli: ”Tieteilijän ja taiteilijan, molempien oma kokemus syvenee. Tieteenharjoittajaa toiminta motivoi, se tarjoaa uusia näkökulmia, mikä puolestaan synnyttää uutta ja saa aikaan oivalluksia.” Maria kertoi, että biologit ovat yleisesti kiinnostuneita taiteesta ja että biologia jo sinänsä on kuvallista ja esteettistä.

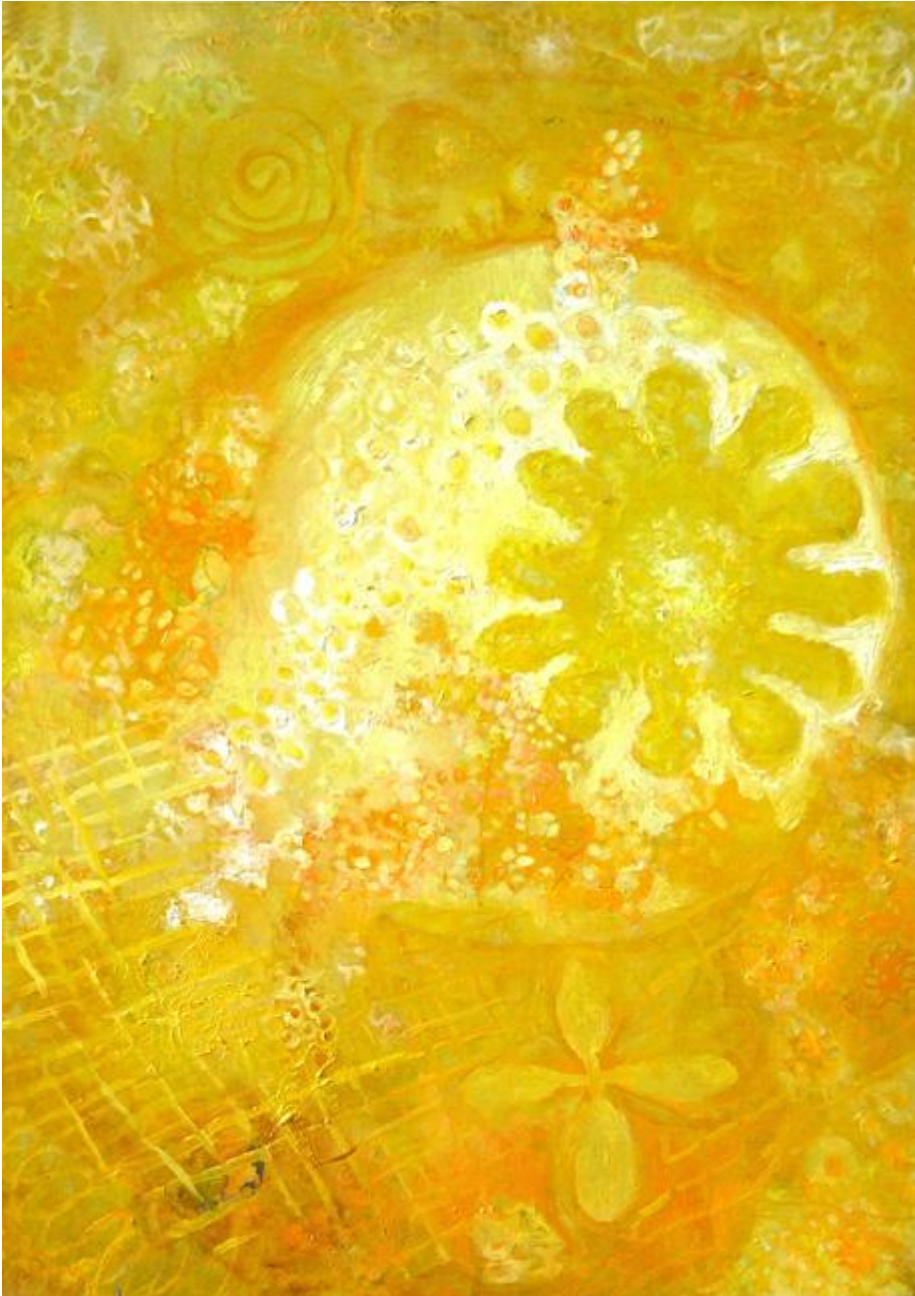
Kuvallisuus tuli puheeksi kun kysyin, onko biotaide pääasiassa kuvataidetta vai onko olemassa esimerkiksi bio-sanataidetta, -musiikkia tai –performansseja. Havahdus-seminaarissa itse asiassa kuultiin hieno vesiaiheinen lauluesitys, joka oli syntynyt Kilpisjärven Arktisella matkalla eli biotaideprojektissa kesällä 2009. Marian mukaan biotaide on suurimmaksi osaksi kuvallista, vaikka ajatukseni luonnontieteilijä ja runoilija **Aaro Hellaakosken** lyriikan – tai ainakin osan siitä – lukemisesta biorunoina oli hänestä pohtimisen arvoinen.

Mikä on biotaiteen anti katsojalle ja kokijalle ja mikä mahdollisesti on sen yhteiskunnallinen merkitys? Marian vastaus kysymykseeni kuului näin: ”Biotaide tekee luonnon ihmeitä näkyväksi ja lisää katsojan uteliaisuutta niitä kohtaan. Katsojan kiinnostus luontoa ja sen ilmiöitä kohtaan herää ihmettelyn kautta. Biotaide ei pyri olemaan yhteiskunnallisesti julistavaa siten, että se suoraan vaatisi ottamaan kantaa vaikkapa luonnonsuojelun puolesta. Sen mahdolliset vaikutukset ovat välillisiä juuri siten, että katsojassa herää kiinnostus luontoon ja sen myötä halu ehkä itse havainnoida, tutkia ja ymmärtää elävän luonnon kauneutta ja arvoja.”

Todellisuus voi olla toisenkinlainen

Palaan vielä hetkeksi Havahdus-seminaarin tauolle, jonka aikana katselin näytteillä olleita taideteoksia. Keskustelussani Maria von Cräutleinin kanssa tuli esiin, että sellaistenkin kuvien, joissa ei ole käynnissä mitään elollisia prosesseja, voidaan katsoa ainakin lähestyvän biotaiteen aluetta. Näitä ovat esimerkiksi tieteenharjoittajan tarvitsemien laitteiden, kuten mikroskoopin avulla tuotetut solukuvat. Mm. solujen värjääminen, joka kuuluu tieteen perusmenetelmiin, tuottaa myös esteettisesti kauniita tuloksia.

Jaana Herttua: Syntymä, 2008. Öljy kovalevyllä, 91×65 cm

Taiteilija voi käyttää töittensä lähtökohtana biologien tutkimuskohteita, esimerkiksi juuri soluja, kuten Jaana Herttua öljymaalauksissaan. Perinteiset kuvataiteen keinoin tehdyt kasvi- ja luontokuvat ovat taiteellisesti ja esteettisesti vaikuttavia ja niitä voidaan katsoa itsenäisinä taideteoksina. Ne ovat myös tärkeitä apuneuvoja biologeille. Oleellista on, miltä kannalta ja miten kuvia katsotaan. Tieteenharjoittajan tuottama objektiivinen kuva jostain luonnon ilmiöstä voidaan nähdä taiteena, kun katsoja liittää siihen omat tieteen ulkopuoliset, subjektiiviset merkityksensä. Näin kuva koskettaa tunteita ja herättää tulkintoja – toimii taideteoksena.

Havahdus-julisteen valokuvaajan, Jouko Rikkisen, kuvauskohteena pohjoiskalifornialaisessa punapuumetsässä on ollut lahopuuonkalon edustalle kudottuun hämähäkinseittiin takertunut pala sammalkasvustoa. Onkalossa kasvaa mm. lahosammalta (*Tetraphis pellucida*) ja jotain paanusammallajia (*Calypogeia* sp.).

Samanaikaisesti kuvassa on luolan pimeä suuaukko ja valon lapsi, Päivänsäde. Kun katson tarkemmin, näen myös valon ja pimeän raja-alueen, hämärän. Itse asiassa näen aika pitkällekin luolaan. Mietin, onko kuvan Päivänsäde seittisiipineen kaunis vai ruma vai rumankaunis? Havahdus-seminaari liikkui tiukan tieteen ja taiteen kahtiajaon määrittelemättömässä, hämärässä rajamaastossa ja oli siksi aiheeltaan niin kiehtova. Kysyin haastateltavaltani, Maria von Cräutleinilta, voisiko biotaiteella olla uudistavaa vaikutusta tieteen käytäntöihin ja metodeihin vai onko sen tehtävänä olla inspiroiva taustavaikuttaja. Tätä Maria jäi miettimään.

Halusin tietää, missä määrin biotaide rikkoo tavanomaisen, ”virallisen” ajattelun totunnaisia kaavoja, jaotteluja ja määritelmiä. Ainakin se auttaa havaitsemaan ja näkemään myös hämärän, epätarkan ja määrittelemättömän, tutkimaan kahtiajakojen ja luokitusten välimaastoja. Tällaisessa tehtävässä toivoisin biotaiteen saavan jalansijaa ja merkitystä meille kaikille niin turvallisen kaavamaisen ajattelun ravistelijana.

Kaisaniemen keltaisten vaahteroiden valaistessa pilvisen aamupäivän me molemmat suuntasimme biotaide-keskustelun jälkeen omille työpaikoillemme. Maria jatkoi matkaa Kasvimuseoon sammaltutkimusten pariin.

Maria von Cräutlein

Linkkejä:

- Biotaiteesta englanniksi:
<http://en.wikipedia.org/wiki/BioArt>
- Bioart Society Finland:
<http://www.kilpiscope.net/>
- Taidetta ja tiedettä tunturissa:
<http://www.helsinki.fi/viikki/Verkkoarkisto2009/kilpisjarvi.html>
- Lisäksi esim. Antero Kareen ja Anu Osvan kotisivut:
<http://www.elisanet.fi/anterokare/>
<http://www.pp.htv.fi/aosva/>

Kirjoittaja

Eeva-Liisa Viitala
Tietoasiantuntija
Viikin tiedekirjasto

Kuvat

Havahdus-kuva: Jouko Rikkinen
Jaana Herttuan maalaukset: Kirsti Järvi-Eskola
Maria von Cräutlein: Eeva-Liisa Viitala